

Hekimlerin Fitoterapi Ürünlerine Bakış Açısı

Physicians' Opinions of Phytotherapy Products

Fitoterapi Ürünleri / Phytotherapy Products

Zerrin Gamsızkan [1], Alev Esen Kurt [1], Alev Yücel [2], Murat Kartal [3]
[1]Ankara İl Sağlık Müdürlüğü Aile Hekimliği Şubesi, Ankara, Türkiye.
[2]Ankara İl Sağlık Müdürlüğü Sağlık İl Eğitim Kurulu, Ankara, Türkiye.
[3]Farmakognozi Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi, Ankara, Türkiye.

Amaç
Bu çalışma, bitkisel ürün ve bitkisel ürünlerle tedavi (fitoterapi) ile ilgili aile hekimlerinin bilgi düzeylerini ve bakış açılarını belirlemek amacı ile yapılmıştır.
Gereç ve Yöntemler
Bu çalışma, Haziran 2007 ve Nisan 2008 tarihleri arasında, elektronik posta yolu ile çeşitli illerde, kamu ve özel sağlık kuruluşlarında çalışan aile hekimliği uzmanları ve asistanlarının katılımı ile yapılmış, tanımlayıcı tipte bir araştırmadır. Hekimlere bu araştırma için özel olarak geliştirilmiş 11 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır.
Bulgular
Araştırmaya 30 ilden 150 hekim katılmıştır. Çalışmaya katılanların %50.0'ı (75 kişi) erkektir. Yaş ortalaması 34.4'dür. Çalışmaya katılan hekimlerin %63.1'i fitoterapi ile ilgilendiklerini veya uyguladıklarını belirtmiştir. Hekimlerin %36.9'u ise fitoterapiye karşı olduklarını veya ilgilenmediklerini belirtmişlerdir. Hekimlerin karşı olma veya ilgilenmeme sebeplerinin başlıcaları fitoterapinin kanıta dayalı olmaması ve bu konuda yeterince çalışma yapılmamış olması (%50.0), yasal düzenlemenin yetersiz olması (%16.7), sadece plasebo etkisi olabileceği (%8.3) ve zararlı yan etkilerinin olabileceğinin (%4.2) düşünülmesidir. Çalışmada cinsiyet ile fitoterapi ile ilgilenme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (P = .567). Çalışmaya katılan hekimlerin %28.2'si hastalarını tedavi ederken ve reçete düzenlemeden önce anamnezlerinde hastalarının bitkisel ürün kullanıp kullanmadıklarını sorduklarını belirtmişlerdir.
Sonuç
Son zamanlarda sıkça adı geçen ve kullanılan fitoterapi ister ilgi duyulsun ister reddedilsin göz önünde bulundurulması gereken bir gerçektir. Yapılan birçok araştırmada, muhtemel etkileşimleri ve zararları tespit edebilmek için hekimlerin hastalarından anamnez alırken bu ürünlerden herhangi birini kullanıp kullanmadıklarını sormalarının yararlı olduğu belirtilmektedir. Yine araştırmalarda bitkisel ürünlerin üretimi ve tüketiminin yasal düzenleme ile tam belirlenmemiş olduğu, kalite standardizasyonunun olmadığı ve kanıta dayalı çalışma verilerinin az olduğu vurgulanmaktadır. Bu konu ile ilgili daha geniş kapsamlı çalışmalar ve yasal düzenlemelerin getirilmesi sağlık açısından çok önemli bir gerekliliktir.
Anahtar Kelimeler
Fitoterapi, Hekim.

Aim
This study has been conducted to determine of family physicians' level of knowledge and perspectives with herbal products therapy (phytotherapy) - and herbal products.
Material and Methods
Present study, which is a type of descriptive study, is designed with the participation of the family physician specialists and assistants working public or private health organizations in several cities in between June 2007 and April 2008 by via electronic mail. In this research, a specifically developed questionnaire including 11 questions was applied for the physicians.
Results
150 physicians participated in to the research from 30 provinces. The half of the study participants (75 people) was male. The mean age was 34.4. The 63.1% of the participating physicians stated that they applied or interested in phytotherapy. The 36.9% of physicians determined that they were against to phytotherapy or not interested. The major reasons of the opposition or indifference are lack of evidence-based and not having enough study in this subject (50.0%), the insufficient legal regulations (16.7%), only being able to be a the placebo effect (8.3%), and the thinking of being able to have harmful side effects (4.2%). There was not statistically significant difference between gender and interest in phytotherapy (P = .567). The 28.2% of the participating physicians stated that they ask to their patients whether using herbal products or not before their treatment or prescription.
Conclusion
Phytotherapy, which is frequently mentioned and used in currently, is a fact to be considered whether it is interested or not. Many studies show that it is useful while the physicians taking medical history to inquire about if the patient use of this any product, to detect possible interactions and harms. In addition, the studies emphasize that the production and consumption of herbal products is still not designed with legal regulation, there is no standardization of quality and evidence-based data is insufficient. It is a crucial necessity of more comprehensive studies and relevant legal regulations for health.
Keywords
Phytotherapy, Physicians.

DOI: 10.4328/JCAM.132 Received: 07.12.2009 Accepted: 19.02.2010 Printed: 01.05.2011 J Clin Anal Med 2011;2(2):47-49
Corresponding Author: Zerrin Gamsızkan, Ankara İl Sağlık Müdürlüğü Aile Hekimliği Şubesi, Ankara, Türkiye.
E-mail: zgamsizkan@yahoo.com

Giriş

Bitkisel ürünlerle tedavi günümüzde gerek hekimler ve sağlık çalışanları, gerekse hastalar tarafından giderek artan düzeyde kullanılmaktadır. Dünyada ve ülkemizde milyonlarca insanın bitkisel ürünlere rahatça ulaşabilmesi ve bilinçsiz kullanımı birtakım sağlık sorunlarını beraberinde getirir. Uzak doğu ve batıda bu tedavilerle ilgili sistemler geliştirilmiştir ve sıkı denetimler mevcuttur. Ülkemizde ise bitkisel ürünlerle tedavi kullanımı kurumsallaşmamış ve sistematize edilmemiştir.

2007 yılında yapılmış olan bir çalışmaya göre çalışmaya katılanların üçte ikisinin kanıta dayalı endikasyonları olmadan bitkisel ürünleri kullandığı belirtilmiştir.[1] Avustralya'da tamamlayıcı tıp yöntemlerini kullanan hastalarla yapılan bir anket çalışmasına göre reçeteli ilaç ile beraber tamamlayıcı tıp yöntemlerini kullanan hasta düzeyi %39.0 olarak bulunmuştur.[2] Bitkisel ürünlerin artan kullanım oranlarına rağmen hekimler ve farmakologlar bu ürünlerin etki ve yan etkileri hakkında yeterli bilgiye sahip değildirler. Bitkisel ürünlerle tedavinin sık kullanımı nedeniyle hekimlerin bu ürünlerin klinik etkileri, yan etkileri, dozları ve muhtemel ilaç-bitkisel ürün etkileşimi konusunda dikkatli olmaları ve hastaları da bilgilendirmeleri gerekir. Nitekim son yayınlarda bu bitkisel ürünlerin kullanımının hemolitik anemi,[3] ciddi nefropati,[4] kolit[5] gibi yan etkilerle ilişkili olduğu belirtilmiştir. Cheme ve ark. bir hastada Saw Palmetto (cüce palmiye) kullanımına bağlı olarak intraoperatif ciddi kanama geliştiğini bildiren vaka sunumu yayımlamışlardır.[6] Yine başka bir yayında ekinezyanın 8 hafta kullanıldığında hepatotoksisite yaptığı ve bu yüzden anabolik steroidler, amiadaron, metotreksat ve ketokonazol gibi hepatotoksik ilaçlarla birlikte kullanılmaması gerektiği vurgulanmaktadır.[7] Bu gibi yan etki ve ilaç etkileşimlerinden kaçınmak için hekimlerin ilaç reçete ederken hastalarından ayrıntılı anamnez almaları, muhtemel ilaç-bitkisel ürün etkileşimi konusunda hastalarına tavsiyelerde bulunabilmek için yeterli bilgiye sahip olmaları gereklidir.

Hekimlerin bitkisel ürünlerle ilgili deneyimleri ve bu konuya olan ilgileri hakkında birçok yayın mevcuttur. Hekimlerin bakış açısı hakkında yapılan anket çalışmaları geniş bir yelpaze oluşturmaktadır. Marian F. ve arkadaşları konvansiyonel tedavi yapan doktorların aynı zamanda tamamlayıcı tıptan yararlandıklarını açığa çıkarmıştır.[8] Yine Aziz ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışma, doktorların kişisel eğilimleri ve deneyimlerinin bitkisel ürün tavsiye etmede etkili olduğunu göstermektedir.[9] Doktorlara hastaları tarafından bitkisel ürünler hakkında soru sorulduğunda en azından bu ürünlerin yan etkileri ve ilaç etkileşimlerini tartışabilecek bilgiye sahip olmaları gerektiği belirtilmektedir.[10]

Bu çalışmada, Türkiye'deki aile hekimi uzmanı ve asistanlarının bitkisel ürünler hakkındaki eğilim, deneyimleri ile uygulamalarda karşılaştıkları etkilerin ve bu ürünlerin kullanımına ilişkin bazı ayrıntıların belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Gereç ve Yöntemler

Bu çalışmada, Türkiye'de yaklaşık 850 aile hekimliği uzmanı veya asistanının üye olduğu web sitesi üzerinden ortak mail grubundan 11 sorudan oluşan bir anket gönderilmiştir. Anketin cevaplanma düzeyi %34,4'dür. Anketteki sorular hekimlerin bitkisel ürünler hakkındaki bilgilerini ve eğilimlerini ortaya çıkarmaya yönelik daha önce yapılmış olan çalışmaların anket formlarından yararlanılarak araştırmacılar tarafından bu çalışmaya özel olarak oluşturulmuştur. Sorularda hekimlere bitkisel ürünler hakkındaki genel eğilimleri, bitkisel ürünlerle tedavi kavramına bakış açıları, bitkisel ürünlerle tedaviye karşı olmaları durumunda bunun sebepleri soruldu (Tablo 1). Ankette Türkiye'de en sık bahsi geçen ve bilinen bitkisel ürünleri ortaya çıkarmaya yönelik sorular da vardı (Tablo 2). Aynı zamanda bitkisel ürünlerin muhtemel yan etkileri ve reçete edilen ilaçlarla etkileşime girebilecek ürünleri anamnezde önemseyip önemsemedikleri soruldu. İlgi duyan hekimlerini bitkisel ürünlerle ilgili bilgileri toplama kaynakları da sorulara dahil edildi ve eğitim almak isteyip istemedikleri soruldu. Ayrıca fitoterapinin kullanım alanlarına dair görüşleri soruldu (Tablo 3).

Tablo 1. Çalışmaya katılan doktorların bitkisel tedavi hakkında düşüncelerinin dağılımı.

Düşünce	Sayı	Yüzde
Kesinlikle karşıyım	3	%2.0
Karşı değilim fakat ilgilenmiyorum	52	%34.7
Eğitim alırsam uygulamak isterim	86	%57.3
Uyguluyorum	8	%5.3

Tablo 2. Çalışmaya katılan doktorların bildiklerini belirttikleri ilk 10 bitkisel ürünün dağılımı

Bitkisel ürün	Yüzde
Ihlamur	%76.5
Sarımsak	%75.8
Yeşil çay	%75.2
Rezene	%66.4
Gingko	%63.8
Keten tohumu	%57.7
Ginseng	%57.0
Üzüm çekirdeği	%47.7
Ekinezya	%36.5
Yosun	%34.9

Tablo 3. Çalışmaya katılan doktorların fitoterapinin kullanım alanlarına dair görüşlerinin dağılımı

Kullanım alanı	Sayı	Yüzde
Sağlıklı yaşama katkıda bulunmak amacıyla	33	%22.0
Tedavi edici olarak	7	%4.6
Tedaviye yardımcı olarak	55	%36.6
Hepsi	58	%38.6

Bulgular

Bu çalışmaya 76 aile hekimliği uzmanı ve 74 aile hekimliği araştırma görevlisi katılmıştır. Çalışmaya katılan doktorların yaş ortalaması 34.4 ± 6.1'dir. Çalışmaya katılanların %50.0'ı (75 kişi) erkek, %50.0'ı (75 kişi) kadındır.

Çalışmamıza katılan kadın hekimlerin 49'u (%65.3), erkek hekimlerin ise 45'i (%60.8) bitkisel ürünlerle tedavi konusuyla ilgilendiklerini belirtmişlerdir. Çalışmamızda bitkisel ürünlere ilgi duyma konusunda erkek ve kadın hekimler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (P = .567). Aynı zamanda yaşa göre de bitkisel ürünle-

re ilgi duyma konusunda anlamlı fark bulunmamıştır (*P* = .391).

Hekimlerin 83'ü (%55.3) hastaları tarafından bitkisel ürünler hakkında bilgi talep edildiğini, 42'si (%28.2) anamnez alırken ve reçete yazarken hastalarına bitkisel ürün kullanıp kullanmadıklarını sorduklarını belirtmişlerdir. Hekimlerin 55'i (%36.9) bitkisel ürünlere karşı olduklarını, 15'i (%27.2) karşı olma sebebinin "bitkisel ürünlerle tedavinin kanıta dayalı olmadığı ve bu konuda yeterince bilimsel çalışmanın yapılmaması" olduğunu, 12'si (%21.8) ise bu konuda yasal düzenlemenin yetersiz olmasını belirtmişlerdir. Diğer karşı olma nedenleri ise; bitkisel ürünlerin zararlı ve yan etkilerinin olması, hastalıkları tedavi etmede etkisiz olduğunun düşünülmesi, sadece plasebo etkisinin olduğunun düşünülmesi şeklinde belirtilmiştir. Hekimlerin 84.6'sı bitkisel ürünlerle tedavi yöntemleri konusunda eğitim almak istediklerini belirtmişlerdir. Eğitim almak isteme sebeplerinin başında hastalarının kendilerinden bilgi istemesi ve muhtemel ilaç etkileşimlerini bilmek olduğu belirtilmiştir. Hekimlerin %12.6'sı ise bitkisel ürünlerle tedavinin gelecekte çok etkin bir şekilde kullanılacağını düşündükleri için eğitim almak istediklerini belirtmişlerdir. Çalışmaya katılan doktorların büyük bir çoğunluğu bitkisel ürünlerle ilgili bilgileri medya (televizyon ve internet) aracılığıyla edindiklerini belirtmişlerdir.

Tartışma

Bu çalışma hekimlerin bitkisel tedavi yöntemlerine bakış açısını değerlendirmek amacıyla yapılan bir çalışmadır. Tamamlayıcı tıp ve bunun bir parçası olan bitkisel ürünlerle tedaviye hekimlerin bakış açısı birçok araştırmacı tarafından incelenmiştir. Avustralya'da yapılmış bir çalışmada katılımcıların üçte ikisinin bu yöntemlerin etkili olduğunu ve %80'den fazla hekimin de güvenli olduğunu düşündükleri görülmektedir.[11] Dünya Sağlık Örgütü kişilerin %80'inin doğal tedaviye inandığını açıklamıştır.[12] Burada dikkat edilmesi gereken nokta; bitkisel ürünlerin doğadan geldikleri ve doğal olarak nitelendirildikleri için güvenli olarak algılanmasıdır. Özlem ve arkadaşlarının yaptığı derlemede belirttiği gibi, doğal olan her şeyin hem hastalar hem de hekimler tarafından zararsız olarak algılanmaması gerekir.[13] Çalışmaya katılan hekimlerin yarısından fazlası hastaları tarafından bitkisel tedaviye yönelik bilgi istendiğini belirterek, bu konuda bilgilerinin nasıl arttırılacağı konusunda yardım istediklerini, ve gerekirse eğitim almak istediklerini belirtmişlerdir. Hekimlerin eğitim alma isteklerinin diğer sebepleri ise muhtemel ilaç etkileşimlerini tahmin edebilmek ve bitkisel ürünlerle tedavinin gelecekte çok etkin bir şekilde kullanılacağını düşünmeleriydi. Bu çalışmaya benzer bir sonuç Cohen ve arkadaşları tarafından yapılan çalışmada tespit edilmiştir. Cohen ve arkadaşları yaptıkları çalışmada hekimlerin hastalarıyla daha iyi iletişim kurabilmek ve bu ürünlerin yan etkileri açısından riskleri en aza indirebilmek için bu konularda eğitim almak istediklerini belirtmişlerdir.[11] Bu çalışmada doktorların %71.8'inin anamnez alırken hastalarına bitkisel ürün kullanımını sormadıklarını belirtmişlerdir. Saw ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmada bitkisel ürün kullanan hastaların %90'dan fazlasının bitkisel ürün kullandığını hekimle paylaşmadığı belirtilerek hastalara anamnezde özellikle bitkisel ürün kullanımım sorulması gerektiği vurgulanmaktadır.[14] Bush ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada özellikle diabetik hastalarda bitkisel ürün ve ilaç birlikte kullanımında hipoglisemi gibi ciddi yan etkilerin görülebileceği belirtilmiştir.[15] Yine Ang-Lee ve arkadaşları preoperatif hasta değerlendirirken doktorların ameliyatta herhangi bir sıkıntı ile karşılaşmamaları için anamnezde bitkisel ilaç kullanımını sormaları gerektiğini vurgulamışlardır.[16] Mark Goldszmidt ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada da hekimlerin çoğunun sağlık hizmetlerinde kullanmak üzere en az bir tamamlayıcı tıp yöntemi hakkında eğitim alıp uzman olmak istedikleri belirtilmektedir.[17] Bunun aksine Slovenya'da yapılan bir çalışmada ise hekimlerin çoğunun alternatif tıp ve fitoterapi yöntemlerine kuvvetle negatif baktıkları ortaya çıkmıştır. Bunun nedenleri olarak: hastalarının bu konu hakkında bilgi istemelerine rağmen yasalarda tam netlik olmaması, devletin kontrol etmiyor olması, güvenli olmaması sebepleriyle buradaki hekimlerin konuya sıcak bakmadıkları belirtilmektedir.[18] Bu çalışmada da hekimlerin 12'si fitoterapi ürünleri ile tedavinin yasal düzenleme ile kontrol edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Tamamlayıcı tıp uygulamaları dünyanın bazı bölgelerinde sosyal güvenlik kurumu tarafından ödenmektedir. Singapur'da 2000 yılında parlementodan geçen yasal bir düzenleme ile doktorlar dahil bütün sağlık çalışanlarının hem modern tıptan hem de geleneksel tıptan faydalanabileceklerine karar verilmiştir.[19] Ülkemizde henüz bitkisel ürünlerle tedavi; sağlık ödemeleri içinde değildir. Dünya sağlık örgütünün belirttiği gibi birçok insanın doğal tedaviye inanması ve kullanma eğiliminde olması ve aynı şekilde ülkemizde de yaygın olarak gelişigüzel kullanılması bu konunun sağlıklı hale getirilmesini gerekli kılmaktadır. Özellikle insanların bu bilgileri ehil olmayan kişilerden ve doğruluğu kanıtlanmamış birçok bilginin bulunduğu çeşitli yayın kanalları ve internetten almasının sakıncaları göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Kaynaklar

1. Bardia A, Nisly NL, Zimmerman MB, Gryzlak BM, Wallace RB. Use of herbs among adults based indications: findings from the National Health Interview Survey. Mayo Clin Proc. 2007; 82:561-566.
2. Jun Tze Saw, Mohd Baidi Bahari, Hooi Hoon Ang, Yu Hoe Lim. Potential drug-herb interactions with antiplatelet/anticoagulant drugs. Complementary therapies in clinical practice 2006; 12: 236-241
3. Gandolfo GM, Girelli G, Conti L. Hemolytic anemia and thrombocytopenia induced by cyanidanol. Acta Haematol. 1992;88:96-99
4. Lin JL. Ho YS. Flavonoid-induced acute nephopathy .Am J Kidney Dis. 1994;23:433-440
5. Baeugerie L, Luboinski J, Brusse N. Drug induced lymphocytic colitis .Gut. 1994;35:426-428
6. Cheema P, El-Mefty O, Jazieh AR. Intraoperative haemorrhage associated with the use of extract of saw palmetto herb: a case report and review of literature. J Intem Med.2001; 250:167-169
7. Miller LG. Herbal medicinals: selected clinical considerations focusing on known or potential dru-herb interactions. Arch Intern Med.1998; 158:2200-2211
8. Marian F, Widmer M, Herren S, Dönges A, Busato A. Physicians'philosophy of care: A comparisonof complementary and conventional medicine. Forch Komplementarmed. 2006;13:70-77
9. Aziz Z. Herbal medicines: practices of recommendation by physicians. J Clin Pharm Ther. 2004;29:241-246
10. Kerridge, J.McPhee. Ethical and legal issues at the interface of complementary medicine and conventional medicine. Med J Aust 2004;181:164-166
11. Cohen MM, Penman S, Pirotta M, Da Costa C. The integration of complemantary therapies in Australian general practice: results of a National Survey. J Altern Compement Med 2005;11:995-1004.
12. www.saglık.tr.net/genel saglik bitkilerle tedavi.shtml
13. Özlem S, Deniz Ç. Fitoterapi: bitkilerle tedaviye dikkat(!). 2005;14:182-187.
14. Saw JT, Bahari MB, Ang HH, Lim YH. Potential drug-herb interaction with antiplatelet/anticoagulant drugs. Complement Ther Clin Pract.2006;12:236-241.
15. Bush TM, Rayburn KS, Holloway SW, Sanches-Yamamoto DS, Allen BL, Lam T et al. Adverse interactions between herbal and dietary subtances and prescription medications: a clinical survey. Altern Ther Med. 2007; 13:30-35.
16. Ang-Lee MK, Moss J, Yuan CS. Herbal medicines and perioperative care. JAMA. 2001; 286:208-216
17. Goldszmidt M, Levitt C, Duarte-Franco E, Kaczorowski J.Complementary health care services: a survey of general practitioners' views. CMAJ 1995;153:29-35
18. Premik M. Alternative medicine in Slovenia: some social-medical views. Health Care Anal. 1998;6:59-64.
19. 19.Ho NK. Understanding traditional Chinese medicine a doctor's viewpoint. Singapore Med J. 2001;4:487-492.